विप्रो जमते तदनुत्तमम् । धर्मस्यायतनं यत्राच्छरीरं परिणामयेत् । न हि देहं विना रुद्र ! पुरुषैर्विद्यते परः । नित्यं धर्मार्थकामेषु युञ्जीत नियतो द्विजः । न धर्मं वर्जितं कामममर्थं वा मनसा स्मरेत् । सीदन्नपि स्वधर्मेण न स्वधर्मं समाचरेत् । धर्मो हि भगवान् देवो गतिः सर्वेषु जन्तुषु । भूतानां प्रियकारी स्यान्न परद्रोहकर्मधीः । न वेददेवतानिन्दां कुर्यान्नैव न संवदेत् । यस्त्विमं नियतो विप्रो धर्माध्यायं पठेत् शुचिः । [illegible] ब्रह्मलोके महीयते" । कूर्मपु० १४अ० [illegible] सूत उवाच । आनृशंस्यं क्षमा सत्यमहिंसा दममार्जवम् । ध्यानं प्रसादो माधुर्यं मार्दवं शौचमेव च । दया दानं तपः सत्यं स्वाध्यायोऽात्मनिग्रहः । व्रतोपवासौ मौनञ्च स्नानं पैशुन्यवर्जनम् । एभिर्युक्तो मुनिश्रेष्ठा ! यः सदा वर्त्तते द्विजः । हुत्वा तु पावकं पूर्वं परं ब्रह्माधिगच्छति । अविद्वो वा सविद्वो वा निरग्निः साग्निकोऽपि वा । यो विप्रस्तपसा युक्तः स परं स्वर्गमाप्नुयात् । सर्वेषामुत्तमं श्रेष्ठं विमुक्तिफलदायकम् । ब्राह्मणस्य तपो वक्ष्ये तन्मे निगदतः शृणु । सायं प्रातश्च यः सन्ध्यामुपास्तेऽखिन्नमानसः । जपन् हि पावनीं देवीं गायत्रीं वेदमातरम् । तपसा भावितो देह्या ब्राह्मणः पूतकिल्बिषः । न सीदेत् प्रतिगृह्णन् स त्वपि पृथ्वीं ससागराम् । द्वे सन्ध्ये ह्युपतिष्ठेत गायत्रीं प्रयतः शुचिः । यस्तस्य दुष्कृतं नास्ति पूर्वतः परतोऽपि वा । अन्नदानरतो विद्वान् बाह्वृचेदस्य पाठकः । गायत्रीध्यानपूतस्य कलां नार्हति षोडशीम् । एवं किल्बिषयुक्तस्तु विनिर्दहति पातकम् । उभे सन्ध्ये ह्युपासीत तस्मान्नित्यं द्विजोत्तमः" । तस्य देहापवित्रताहेतुः यथा "यथा देहापवित्रत्वं विप्रादीनां यतो भवेत् । देवर्षे ! शृणु तत् सर्वं नराणामानुपूर्विकम् । जातके मृतकेऽस्नाते जलौकाभिः कृते तथा । अपवित्रो द्विजादीनां देहः सन्ध्यादिकर्मसु । अपूततनूत्सर्गे नरो मूत्रपुरीषयोः । अस्पृश्यस्पर्शने चैव ब्रह्मयज्ञजपादिषु । रक्तपाते नखच्छेदनखड्गादिभिः कृते । विप्रादेरशुचिः कायः शस्त्रैः कण्टकादिभिः । भुक्तवस्त्राननोच्छिष्टेऽपवित्रः कृतमैथुने । शयने ब्राह्मणादीनां शरीरं सुरकर्मणि । ज्वरादिभिर्वृतः कष्टैरोगैर्युक्ते द्विजन्मनाम् । मधुरप्रियतं पूजादानहोमजपादिषु । धूमोद्गारे वमौ श्राद्धपतितान्नादिभोजने । तथा च रेतस्खलने मत्या, देहापवित्रता । अपवित्रं द्विजातीनां वपुः स्याद्राहुदर्शने । गर्हितदानग्रहणे पतिते पातकादिभिः । अशौचान्नेन शुद्धिः स्याज्जातके मृतके द्विज ! । सूर्यवर्णाश्रमादीनां ततोः सन्ध्यादिकर्मसु" पाद्मोत्तरखण्डे १०९अ० । २मन्त्रेतरवेदभागे न० अ० भाष्योपोद्घाते आयद्वापूर्वकं तल्लक्षणमुक्तं यथा "तत्र ब्राह्मणस्य लक्षणं नास्ति । कुतः ? वेदभागानामियत्तानवधारणेन ब्राह्मणभागेष्वन्यभागेषु च लक्षणस्याव्याप्त्यतिव्याप्त्योः बोधयितुमशक्यत्वात् । पूर्वोक्तमन्त्रभाग एकः । भागान्तराणि च कानिचित् पूर्वैरुदाहृतं संगृहीतानि "हेतुर्निर्वचनं निन्दा प्रशंसा संशयो विधिः । परक्रिया पुराकल्पो व्यवधारणकल्पनेति" । "तेन ह्यन्नं क्रियत" इति हेतुः१ । "तद्दध्नो दधित्वमिति" निर्वचनम्२ । "अमेध्या वै माषाः इति निन्दा३ । "वायुर्वै क्षेपिष्ठेति" प्रशंसा४ । "तद्ब्रुवन्तो लुहवानीश मा हौषाश्मिति" संशयः५ । "यजमानेन सम्मितौदुम्बरी भवतीति" विधिः६ । "माषानेव मह्यं पचन्तीति" परक्रियः७ । "पुरा ब्राह्मणा अभैषुः" इति पुराकल्पः८ । "यावतोऽश्वान् परिगृह्णीयात्तावतो वाहयांचक्रुषोऽपालाश्चिर्वमेदिति" विशेषावधारणकल्पना९ । एवमन्यदप्युदाहार्यम् । न च हेत्वादीनामन्यतमं ब्राह्मणमिति लक्षणम् । मन्त्रेष्वपि हेत्वादिसद्भावात् । "इन्द्रो वा सुषन्ति हीति" हेतुः । "उदानिषुर्मधोरिति तस्मादुदकसुच्यत इति" निर्वचनम् । "मोघमन्नं विन्दते अप्रचेताः" इति निन्दा । "अग्निर्मूर्धा दिवः ककुदिति" प्रशंसा । "अधः स्विदासीदुपरि स्विदासीदिति" संशयः । "वसन्ताय कपिञ्जलानालभेत" इति विधिः । "सहस्रमयुतं ददाविति" परक्रियः । "यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः" इति पुराकल्पः । इतिकरणवच्छब्दं ब्राह्मणमिति चेत् न "इत्यदा इत्ययजथा इत्यपच इति "ब्राह्मणो जायेत" इत्यस्मिन् ब्राह्मणेन गातव्ये मन्त्रेऽतिव्याप्तेः । इत्याहेत्यनेन वाक्येनोपनिबद्धं ब्राह्मणमिति चेत् न "राजा चिदं भगं भक्षीत्याह यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षः । "शुचिरसीत्याहे अनयोर्मन्त्रयोरतिव्याप्तेः । आख्यायिकारूपं ब्राह्मणमिति चेत् न यमयमीसंवादसूक्तादावतिव्याप्तेः । तस्मान्नास्ति ब्राह्मणलक्षणमिति प्राप्ते ब्रूमः मन्त्रब्राह्मणरूपौ द्वावेव वेदभागावित्यङ्गीकारात् मन्त्रलक्षणस्य पूर्वमभिहितत्वादवशिष्टो वेदभागो ब्राह्मणमित्येतल्लक्षणं भविष्यति" ।